

АНОТАЦИЯ НА ТРУДОВЕТЕ НА ДОЦ. Д-Р ЕЛИСАВЕТА БОЯДЖИЕВА

Трудовете могат да се разделят в две основни групи – монографии и публикувани статии. В анотацията са включени само онези доклади от научни форуми, които са публикувани във вид на статии в сборници от конференции или в списания.

Монографии

1. *The verb in Standard Modern English (in comparison with Bulgarian)*(2013).

Книгата разглежда в детайли глагола в стандартния съвременен английски език – неговата класификация, морфологични категории и техните взаимовръзки, както и употребата му в смислови цялости от гледна точка на морфологичните вариации, които влияят върху значението на синтактичните структури, в които се включва даден глагол. Теоретичният подход при описанието на глаголната фраза като предикативен център е дескриптивен и се основава на правилата за създаване на граматично-правилни и семантично приемливи фрази и изречения. По този начин описанието на глаголните форми се съчетава със семантичните характеристики на различните видове глаголи, които управляват тяхната употреба в естествения език. Съзнателно се избягва типично прескриптивния подход, характерен за повечето английски граматика както от български, така и от английски автори. Така акцент се поставя върху реалната, а не върху правилната употреба на глаголните форми. Последователно се спазва и принципа на разглеждане на английската глаголна морфология и синтактична съчетаемост в съпоставителен план с българския глагол и неговите граматични категории, тъй като една от основните цели на труда е да очертае перспективи за бъдещи изследвания, базирани на разликите между двата езика при глаголните категории в рамките на съпоставителния анализ на системно езиково равнище.

Особен интерес представляват няколко проблема, които се разглеждат в текста на книгата, част от които са обект на изследване в отделни, публикувани по-рано статии.

Един такъв проблем, например, е представен в трета глава на монографията, озаглавена *The Verb in Complex Predicates*, където се разглеждат принципите и правилата на композиране на сложни предикати, съдържащи от два до пет глаголни форми. Извеждат се два основни принципа: първо, всеки ляворазположен глагол лицензира формата на всеки непосредствено дясно разположен глагол, и, второ – първият глагол е единствената променлива в максималната екстензия на сложния глаголен предикат, докато останалите глаголи формират константа. Разглеждат се подробно последиците от такова разделение, като се преформулират традиционни виждания, например повсеместната употреба на термина *инверсия* като операция за образуване на въпросителни изречения, както и проблема за необходимостта от инверсия при изречения, които започват с негативни лексикални елементи в стандартния английски език. Предлага се той да бъде заместен от термина *фронтране на оператора* като специфичен вид движение на първия глаголен елемент. Въз основа на този зает от формалния синтаксис подход се извеждат пет базисни правила за двоична глаголна съчетаемост в стандартния английски език. Проблемът се разглежда и в

статията *Principles and Rules...* (2006), включена в материалите по конкурса. В монографията се разглеждат допълнително и граматичните колокации на английския глагол в лексикални клъстери, които не са разглеждани в статията и които се подчиняват на първия принцип, формулиран по-горе.

Преразглежда се и проблемът за същността и функциите на т.нар. герундий, който в традиционните английски граматика се дефинира като неизменяема глаголна форма. В описанието той е изключен от неизменяемите глаголни форми в английския език, тъй като авторовото виждане е, че въпреки регулярното му деривирание от глаголни основи, той е по същество съществително име, доказателство за което е синтактичната му дистрибуция.

При класификацията на глагола, особен акцент се поставя върху различаването на транзитивните глаголи от двувалентните предикати, като се доказва, че двувалентен предикат е надредно понятие и включва всички глаголи, които изискват дясноразположен аргумент (допълнение) за удовлетворяване на изискването за граматична правилност на глаголната фраза, докато транзитивните глаголи са само онези двувалентни глаголи, които позволяват образуване на пасив. Такова виждане има теоретична стойност и позволява да се елиминира традиционната група *middle verbs*, сочени като изключение в традиционните описания на пасивните конструкции на английски език.

Особено внимание се обръща на разликите между философската категория време (*time*) и граматичната категория време (*tense*), което е общотеоретичен лингвистичен проблем. Разликата между двете категории се разглежда като част от по-общата категория дейксис и поставя акцент върху несъответствието между морфологично-маркираното граматично време и референтността на глаголният предикат към определена дейктична точка на времевата ос. Някои проблеми на граматичното време, разгледани в труда, се очертават и в статията *Verb, Tense and Deixis* (2012).

Последиците от такъв подход към описанието на времената в съвременния английски език са две: първо, времената се разделят първоначално на сегашни и минали, и след това се разглеждат последователно в зависимост от морфологичната структура на глаголната фраза. Второ, бъдещето време е отделено в отделна подглава, като се подчертава, че то не е морфологично маркирано време каквито са сегашните и миналите времена в английския език – и бъдещето време – в българския, а в план на съдържание е модалност, която в план на изражение може да бъде класифицирана в седем морфологични модела (с. 198 – 222).

Интерес от общотеоретична гледна точка е и преразглеждането на традиционното виждане за двата граматични пасива при тривалентните двойно-транзитивни глаголи в съвременния английски език. В монографията се доразвиват идеите, маркирани в *Ditransitives and their Arguments* (2009), като основният извод, който произтича от анализа на примерите е, че тази специфична група английски глаголи изисква две преки допълнения, чиято словоредна позиция в повърхностната пасивна конструкция зависи от тематичната (семантична) роля, което е приписана на всеки един от двата аргумента в дълбоката структура. Това виждане е в противовес на традиционното виждане на Р. Куърк за предхождането на прякото допълнение от непряко допълнение в словоредата на изречението в действителен залог.

Както се вижда от посочените по-горе идеи, цялото изложение е издържано в рамките на съвременните теоретични постановки на общата лингвистична теория и по-специално на формалния синтаксис, което позволява изводи на интегрирано морфо-синтактично равнище.

2. *The Science of Language (A Handbook in General Linguistics)* (2015)

Монографията си поставя амбициозната цел да обхване множеството от съвременните сфери на интерес в науката за езика, като очертае тенденциите в теоретичното описание на човешкия език като естествен биологичен феномен. Тази амбиция се изразява в поставянето на актуални въпроси на лингвистиката и актуализиране на някои традиционно разглеждани въпроси в български и чужди публикации, посветени на общото и сравнително езикознание.

В книгата като отделни глави са представени традиционни за общото и сравнително езикознание като класическа университетска дисциплина за филологическите специалности проблеми като: история на лингвистиката като научна дисциплина, дялове на лингвистиката, типологична (морфологична) и генеалогична класификация на езиците. Голям дял от текста е посветен на принципите на структурната лингвистика като средство за описание на езика като система с определена структура, като отделни глави са посветени на описанието на езиковите единици и принципи на описание на класическите езикови равнища – фонетика и фонология, морфология и синтаксис. Във всяка от главите, покриващи традиционни за общото езикознание академични теми, са взети предвид най-новите (до края на 2014 г.) идеи и теории, което е отразено в библиографската справка след всяка глава. Например, в частта, разглеждаща възникването и произхода на езика се защитава и се дават доказателства за високата вероятност на хипотезата, че езикът възниква при наличието на две необходими и достатъчни условия за неговата поява, а именно изправената стойка на пред-хуманоидите, която позволява формирането на дискретни звукове, и нарастването на обема на мозъка до 1400 куб. см., което предполага сложна мозъчна структура, позволяваща продукцията на смислови цялости.

Подчертава се фактът, че скандалното за 60-те години на миналия век предположение на Н. Чомски от за биологичният характер на езика и неговата унаследимост, което го прави специфичен за човека в сравнение с езика на животните и езика на машините, с което се поставя началото на революцията в съвременната лингвистика, се потвърждава от откриването на ген FOXP2 от американско-британски научен екип, чието откритие е официално публикувано през 2011 г. (с.43). Това откритие е фундамент за развитието на теорията за универсалната граматика и търсенето на модели за генериране на език в рамките на теорията за принципите и параметрите.

В частта, описваща основните системни равнища на описание на езика е включена и част, посветена на текст-лингвистиката и анализа на дискурса, които са сравнително нови дисциплини, оформени през последните 35-40 години и които по очевидни причини отсъстват от обичайните описания на аналитичния апарат като част от общата теория на езика.

В главата, озаглавена *Синтаксис*, са представени двете основни школи за описание на синтактичните структури в човешкия език - формалната и функционалната, като се описват основните разлики между двете философско-концептуални теоретични рамки и се описват предимствата и ограниченията на всяка една от тях при описанието на определени сегменти от езиковата система.

В частта, посветена на описанието на системните връзки в лексикона на езика, освен традиционните теми като синонимия, антонимия, омонимия и т.н., е включено описание и сравнително новата теория за прототипното значение в менталния лексикон.

Нови в сравнение с обичайния тип публикации теми, които са оформени в отделни глави са връзката между филологията и лингвистиката (сс. 9-20), естеството и основните характеристики на човешкия език (сс. 29-43), принципи на езикоусвояването от психо- и невролингвистична перспектива (сс. 43-58), включително на усвояването на чужд език, като последните две са издържани в духа на Чомскианските философско-лингвистични схващания.

В рамките на частта, посветена на принципите на езиковата промяна (сс.182 -192), която рядко се включва в публикации, посветени на общото и сравнително езикознание, разглежда теми като отношенията между субстрат, адстрат и суперстрат, като се дават примери за взаимоотношенията между отделните езикови пластове в социален план и които влияят непосредствено върху езиковите механизми, водещи до езикова промяна. Отделно се разглеждат езиковите табути и евфемизмите, като елементи от езиковата промяна, както и тяхната взаимосвързаност чрез явлениято *euphemism treadmill* или *домино-ефект*. Всички теоретични постановки са изобилно илюстрирани с примери от различни езици (сс.188-193).

Последната част от монографията е посветена на невербалната комуникация, която, според мен, е неразделна част общата теория за природата на човешкия език. Прави се преглед на отделните кинематики, които се подразделят на езиково универсални и езиково специфични.

Библиографията се съдържа 284 заглавия (статии и монографии) и 55 интернет-страници, използвани в текста и е важна за всички читатели, които биха искали да намерят допълнителна информация по проблемите, набелязани в основния текст.

Статии

В тематично отношение представените статии могат да бъдат подразделени в няколко направления:

1. Философско – лингвистична проблематика

В четирите статии (*Някои философски аспекти на съвременната теоретична лингвистика; Философски концепции в съвременната лингвистична теория и методи на анализ; Linguistics as a Natural Science u Verb, Tense and Deixis*) се представят основни методологични концепти, повлияни главно от формалното направление в съвременната

лингвистична теория, създадено от Ноам Чомски. Дискутират се спецификите на човешкия език като символно речево поведение на човешките индивиди и свързаните с това въпроси за концептуализацията на човешкия опит със средствата на езика.

Представят се аргументите в полза на схващането, че езикът е част от когнитивната система на човека, чието усвояване е съпоставимо с усвояването на редът на простите числа. Представят се най-новите изследвания към момента на издаване на статиите в подкрепа на схващането, че езикът е когнитивна система и не е плод на социална необходимост. В последната статия граматичното време като системно езиково явление се сравнява с човешката когнитивна представа за настояще, минало и бъдеще, като се стига до извода, че граматичното време е различно от времето, съществуващо в когнитивната система на човека като се формира на базата на класическата дейктична схема в картезианското схващане на Р. Декарт за център, състоящ се от съчетанието на елементите *аз*, *тук* и *сега* и противопоставен на периферията, съдържаща *ти*, *той* и пр., *там* и *тогава*.

2. Морфосинтаксис на съвременния английски език в сравнителен план

В тази група от статии, най-често се поставят актуални проблеми от теоретичните области на морфологията и синтаксиса на съвременния английски език. Някои от тях са с подчертано теоретичен характер като *Ditransitives and their Arguments in Modern English*, *Principles and Rules in the Structure of the Verb Phrase in English* и *Structural Principles of Genitive Case assignment in Slavic Languages (within the NP domain)*, в които определени синтактични структури се анализират в теоретичната рамка на формалния синтаксис, в резултат на което се ревизират някои традиционни схващания за функцията и позицията на глаголните предикати и техните аргументи в английската граматична теория. В последната статия с помощта на формалния анализ се извеждат принципите на приписване на генитив в славянските езици, което представя новаторски модел в сравнение с традиционните описания до онзи момент (2005 г.).

Друга група статии се занимават с граматични проблеми в съпоставителен план като *Expressing Gender in English and some Slavic Languages*, *Modern Tabooing and Language Change*, *Reflections on a New Word-Formation Pattern in Bulgarian Newspaper Language*. В тях се анализират морфо-синтактични структури, характерни за английския език и техните съответствия в други езици, основно – в българския език. В изводите се очертават тенденциите в употребата им в естествена англоезична среда и възможностите за приемането на новите форми в други езици, напр. български, в условията на глобално влияние на английския език. В четири от статиите (*Analysis of Some Basic Legal Terms in Modern English from the viewpoint of their Bulgarian Translation* и *Терминологични заемки в специализирания превод на общо-икономически текстове*, *Recent Anglicisms in Bulgarian Newspaper Language* (съавтор Д. Янкова), *Language Change and Social Practices*) акцентът се поставя върху разликите в лексикалния запас на английския език в определени семантични полета в сравнение с българския, като акцентът е върху преводните еквиваленти

и английските заемки в съвременния български език в различни сфери на социална дейност, като правораздаване, икономика и масмедии.

Функционално-семантични типове количествени наречия в съвременния български книжовен език е статия, в която чрез анализ на дистрибуцията на количествените наречия от типа *малко* и *много* в съвременния български книжовен език се доказва, че *много* е случай на граматична омонимия на два типа наречия, принадлежащи към различни подкласове – интензификатори и квантификатори, на които в английския език съответстват различни лексикални единици - *many* като квантификатор и *very* като интензификатор.

3. Статии с общо-филологическа насоченост

Към тази група се причисляват около шест статии, които отразяват широките ми интереси в областта на класическото синкретично филологическо изследване, породени от наблюденията ми върху конкретни езикови явления и процеси. Статията *From the Lost Libraries to Artificial Intelligence* проследява етапите в развитието на филологията от гледище на епистемиологията. В нея се анализират основни връзки между създаването на филологически (включително и лингвистични) текстове, тяхното съхраняване и запазване във времето, като паралелно се разглеждат целите и задачите на първите библиотеки и първите университети. Проследява се тясната връзка между класическата гръцка митология, библиотеките и университетската традиция в Европа. В статията, посветена на акад. А. Т. Балан *Alexander Teodorov Balan's Contribution to Modern Linguistics*, се анализират неговите схващания, публикувани в редица негови статии през 50-те години на 20 в., и които стават повод за няколкогодишна научна полемика в българските лингвистични среди. Стига се до извода, че неговото становище по отношение статуквото на падежа в съвременния български език съвпада с виждането за съществуването на абстрактни дълбоки падежи, което след 30 години става основна под-теория в генеративния синтаксис.

Bilingualism in Canada: the Quebec Case from Sociolinguistic Perspective, разглежда специфичните проблеми на езиковото планиране и езиковата политика в провинция Квебек в Канада преди и след въвеждането на Закон 101 (Bill 101) през 1976 известен като “Хартата на френския език” и неговите социални, демографски и политически последици за въвеждането на официален билингвизъм в страната.

4. Връзки между език и култура, включително и специфики на образователната система

През последните няколко години интересите ми са насочени към една специфична интердисциплинарна област, а именно връзката между теориите на културата и езиковата употреба във всекидневната комуникация. В статията *Theories of Culture*, разработена въз основа на идеите, представени като пленарен доклад през 2016 г. на шестото издание на международната конференция *Crossing Boundaries in Culture and Communication* по покана на Румънско-Американския университет в Букурещ, се разглеждат последователно шест от

най-широко разпространените глобални теории на културата, включително тези на Е. Хол и Г. Хофстеде. Описанието на теоретичните парадигми е синтезирано в края на статията, като се отделят основните параметри, които се повтарят във всяка една от теориите. Акцент се поставя върху начините на „изказване“ на културната идентичност със средствата на езика.

В поредица от статии (*Education as a Cultural Paradigm, Reflections on Learner autonomy: Cultural perspectives, Modern Trends in Education and National Cultures, Pluralistic Approaches in Education: Culture Related Issues, Global Trends in Education: Issues of Contention, Reflections on the Relation between National Cultures and Innovations in Education - the Case of Bulgaria* и *Традиции и иновации в университетските специалности с основен език английски в българския културен и образователен контекст*) последователно се дискутират проблемите на различността на националните култури и изразяването на културните разлики със средствата на социалното поведение и езиковият изказ. Основен културен модел, който се използва като база за направените емпирични наблюдения върху образователната система като цяло, и в частност в ситуацията на контролирано обучение по чужд език в българското средно училище и университет, е Теорията на организациите и културите на Герт Хофстеде. В резултат на анализа се стига до важни изводи, които показват, че общата тенденция за мултикултурно и плуралистично образование, провеждана и подкрепяна от Европейския съвет, среща вътрешна съпротива в България поради културните специфики на българската национална култура и идентичност, която се разминава с параметрите на западноевропейските култури, откъдето произтичат глобалните идеи за развитието на образованието.

В статията *Verbal Conventions in Everyday Communication from a Cultural Perspective (A Comparison between English, Bulgarian and German (в съавторство с А. Михайлова)* отново на базата на теорията на Хофстеде се анализира вербалното изражение на културните параметри, като се анализират детайлно фатичните езикови формули за започване на разговор в различни социални ситуации, типичните обръщения и нормите на учтивост, необходими за осъществяване на успешна комуникация във всяка една от трите култури, отразени в езика. В изводите се обясняват различията в езиковия изказ, предпочитан от носителите на всеки един от трите езика в една и съща комуникативна ситуация, като се използват трите основни културни параметъра – индивидуализъм, властова дистанция и избягване на риска, които се оказват ключови за езиковата употреба.

В подобна рамка, но с включени допълнителни параметри се разглежда образът на героя Хитър Петър, като носител на типични национални характеристики на българската култура в статията *Образът на „звездата“ Хитър Петър от културна перспектива*, в която се стига до извода, че Хитър Петър става „звезда“ – популярен народен герой, поради невписването му в стандарта на средностатистическото поведение на българина в края на 19 век.

5. Проблеми на езиковото обучение по английски език

Една значителна част от статиите са посветени на проблемите на чуждоезиковото обучение и по-специално – на обучението по английски език. Някои са с по-общ теоретичен характер (*Theory and Practice in Foreign Language Teaching — Past and Present, Descriptive,*

Prescriptive and Pedagogic Grammars in ELT, English Language and Linguistics in a Non-native Speaking Academic Discourse), а други като *Theory and Practice: How to Make Ends Meet?* и *Learner-Centered Teaching and Learner Autonomy: Issues of Contention from a Cultural Perspective* са с по-практическа насоченост.

6. Българистични проблеми

Последната група от публикации засягат някои проблеми на съвременния български език. Централна тема в тях са статутът и употребата на пълния член, която се разглежда в серия от статии, всяка от които добавя нови аргументи в полза на отпадането на синтактичното правило за употреба на пълния член, който, на базата на синтактичен анализ, се доказва, че е падежна форма, изкуствено въведена в момент, когато в системата на българския език падежите вече са отпаднали (*Уличния език – на кой е нужно?* (съавтор И. Василева), *Размишления върху статуквото на пълния член в съвременния български книжовен език, The Full Definite Article in Modern Bulgarian Revisited* и *Die Kluft zwischen Präskriptivismus und Analytismus im Bulgarischen* – съвместно с И. Василева).

В статията *Проблеми на нормата и кодификацията в съвременния български книжовен език* се дискутират някои проблеми на съвременния български книжовен език, свързани с установената употреба на термините „книжовен“/ „литературен“ и „стандартен“ език. Разглежда се връзката между кодификацията и нормотворчеството в историческия процес на създаването на българския книжовния език като се сравняват и се разграничават понятията „норма“ в естествения език и „книжовна норма“. Посочват се случаи на драстично разминаване между двата типа норма, които се дължат от една страна на изкуствена намеса в естествения развой на националния език, а от друга - на забавянето предприемането на кодификационни мерки. В няколко случая се прави паралел между нормотворческия процес в българската и западноевропейската книжовна традиция.

В статията *Заемките в съвременния български език –обогатяване или обезличаване?* Се защитава тезата, че заемките във всеки един естествен език са закономерен начин за обогатяване на неговия лексикален запас, които в никакъв случай не заплашват статуквото му на национален език със своите системни специфики. Прави се сравнение с английския речников запас, в който около 85% от речниковите единици са с доказано чужд произход, но което не пречи езикът да се идентифицира като английски.

Подпис:

Е. Бояджиева